

Д/р
14054

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вишого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут інформаційних та соціальних технологій

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра економічної кібернетики та інформаційних технологій

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра

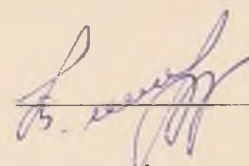
(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: **«Імітаційне моделювання як інструмент оцінки фінансової стратегії підприємства»**

«Simulation Modeling As An Instrument For Evaluating A Company's Financial Strategy»

Виконала: студентка 4 курсу денної форми навчання
напряму підготовки 6.030502 «Економічна кібернетика»
Пак Ірина Сергіївна

Керівник к.е.н., проф. Журавльова Т.О.

Рецензент к.е.н., доцент Міжнародного гуманітарного
університету Лебедева Н.А.

Рекомендовано до захисту:

Захищено на засіданні ЕК № _

Протокол засідання кафедри

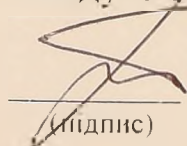
протокол № _ від _____ 2017 р.

№ _____ від _____ 2017р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

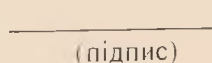
Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Тюрін О.В.

(підпис)

Гохман О.Р.

Одеса – 2017

790472

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота містить 71 сторінку, 12 таблиць, 10 рисунків, список літератури з 65 найменувань, 5 додатків.

Метою виконання роботи є побудова імітаційної моделі реалізації обраної фінансової стратегії підприємства (страхової компанії), зробити висновки та дати оцінку.

В якості об'єкта дослідження є діяльність Приватного акціонерного товариства страхової компанії «МетЛайф» (Україна).

Предметом дослідження - фінансова стратегія страхової компанії.

Завданням роботи передбачено розглянути питання:

- визначити місце фінансової стратегії у системі управління страховою компанією;
- проаналізувати сучасний стан страхового ринку України;
- методом аналізу ієрархій вибрати стратегію, яка принесе максимальний прибуток страховій компанії;
- побудувати імітаційну модель стратегії;
- побудувати модель поточної діяльності страхової компанії;
- дати оцінку та зробити прогноз.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки та практичні рекомендації.

Отримані результати можуть бути використанні у діяльності страхових компаній.

Рік виконання роботи - 2016-2017.

Рік захисту роботи - 2017.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ ФАКТОР УСПІХУ ПІДПРИЄМСТВА (СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ) В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	7
1.1. Фінансова стратегія у системі управління страховою компанією	7
1.2. Банкрутство страхових компаній.....	12
1.3. Розрахунок тарифів за полісами.....	23
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	31
2.1. Динаміка та особливості розвитку страхового ринку України	31
2.2. Оцінка фінансової стратегії страхової компанії.....	40
2.3. Метод аналізу ієрархій як інструмент для прийняття рішень при стратегічному плануванні.....	42
Висновки до другого розділу.....	48
РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗУВАННЯ ГОЛОВНИХ ПОКАЗНИКІВ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ЗА МЕТОДОМ СИСТЕМНОЇ ДИНАМІКИ	50
3.1. Імітаційне моделювання як інструмент оцінки діяльності страхової компанії.....	50
3.2. Прогнозування показників діяльності страхової компанії	56
Висновки до третього розділу.....	61
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	65
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми. Економіка України, знаходиться в процесі активної інтеграції у світову систему. У цих умовах перед українськими підприємствами стоять життєво важливі, але вкрай складні завдання: значно підвищити конкурентоспроможність, забезпечити зростання інвестиційної привабливості та перехід до інноваційного шляху розвитку, досягти високих та стійких темпів економічного зростання. Навіть за сприятливих зовнішніх умов розв'язання цих завдань передбачає перехід на якісно новий рівень менеджменту, що відрізняється стратегічним характером рішень, обґрунтованістю, послідовністю та результативністю дій.

Реформування системи економічних відносин, соціальні перетворення, які відбуваються в Україні, надають особливої уваги проблем страхового захисту, спонукають до пошуку механізмів акумуляції ресурсів страхових компаній та їх ефективного виробництва.

Ринок страхових послуг є одним з необхідних елементів ринкової інфраструктури, тісно пов'язаним з ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу, цінних паперів і праці.

Страховий ринок України потребує подальшого розвитку у різних напрямках страхової діяльності для того, щоб бути конкурентним на світовому ринку страхових послуг. На сьогодні страхові компанії України мають значний потенціал розвитку, не реалізований ще в повній мірі.

Необхідність оцінки фінансової стратегії страхової компанії визначається високою динамікою показників, пов'язаних зі страховою діяльністю компанії, а також значними коливаннями кон'юнктури страхового ринку. Для оцінки фінансової стратегії потрібно застосування сучасних методів та інструментів прийняття управлінських рішень. Імітаційна модель є одним із методів оцінки фінансової стратегії страхової компанії.

Основною проблемою страхової галузі, яка на сьогодні потребує дослідження і вирішення, є оцінка та визначення стратегії компаній для

забезпечення конкурентоспроможності у середовищі, що постійно змінюється.

Питання формування стратегії компанії досліджували як зарубіжні вчені, такі як Ф. Котлер, І. Ансофф, Г. Мінцберг, Н.П. Ніколенко, М. Портер та інші, так і вітчизняні автори: В.Д. Базилевич, І.Л. Морозова, О.Ю. Шматко, В.М. Немцов, Л.Є Довгань, Л.І. Рейтман, Т.А. Ротов, А.С. Руденко, Б.Ю. Сербіновский, С.С. Осадець, О.А. Клепікова та інші. Позиції авторів щодо формування стратегії у сфері страхування дуже різняться. Більшість зосереджують свою увагу на теорії та практиці здійснення окремих видів страхування, дослідженні стратегії з точки зору фінансової діяльності та формуванні страхових фондів.

Поточна ситуація на ринку страхування, а також активізація страхових компаній в боротьбі за залучення і утримання клієнтів вимагає нових рішень для стабільного існування в жорсткому конкурентному середовищі. Тому впровадження процесу автоматизації обробки і аналізу даних для страховиків є одним з найважливіших елементів ринкового успіху і умовою динамічного розвитку. Автоматизація не тільки сприяє змінам, але найчастіше їх стимулює.

Мета дипломної роботи – збудувати імітаційну модель реалізації обраної фінансової стратегії страхової компанії, зробити висновки та дати оцінку.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- визначити місце фінансової стратегії у системі управління страховою компанією;
- проаналізувати сучасний стан страхового ринку України;
- методом аналізу ієрархій вибрати стратегію, яка принесе максимальний прибуток страховій компанії;
- побудувати імітаційну модель стратегії;
- побудувати модель поточної діяльності страхової компанії;
- дати оцінку та зробити прогноз.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є діяльність Приватного акціонерного товариства страхової компанії «МетЛайф» (Україна).

Предмет дослідження – фінансова стратегія страхової компанії.

Методи дослідження - діалектичний метод пізнання, метод теоретико-емпіричного аналізу, метод аналізу ієрархій, порівняльні економічно-правові аналітичні дослідження, імітаційне моделювання.

Були використані звіти з офіційних сайтів Національного банку України та Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, річні фінансові звіти страхової компанії «МетЛайф» (Україна).

ВИСНОВКИ

Економіка України знаходиться в процесі активної інтеграції у світову систему. Перед українськими страховими компаніями стоять життєво важливі, але вкрай складні завдання: значно підвищити конкурентоспроможність, забезпечити зростання інвестиційної привабливості та перехід до інноваційного шляху розвитку, досягти високих й стійких темпів економічного зростання.

На сьогодні потреба формування фінансової стратегії є важливим складником успішного функціонування страхової компанії. Головною метою фінансової стратегії страхової компанії є максимізація її ринкової вартості та підвищення ефективності діяльності.

Проблема вибору фінансової стратегії діяльності страхової компанії є актуальною у зв'язку з необхідністю прийняття рішень в ринкових умовах.

Основою фінансової стратегії є пошук, раціональне використання й управління структурою фінансових ресурсів (капіталу) страхової компанії з метою підвищення її платоспроможності та фінансової стійкості.

В дипломній роботі ми проаналізували динаміку ключових показників розвитку страхового ринку: динаміку валових і чистих страхових премій. Прийшли до висновку, що вітчизняному страховому ринку притаманні інерційні процеси.

Недостатній рівень капіталізації ринку, несприятливі умови для інвестування, відсутність надійних інвестиційних інструментів і державних гарантій під інвестиційні проекти, недосконалість податкового законодавства негативно впливають на інвестиційну привабливість страхового ринку України, а отже, стримують його розвиток. Для підвищення фінансової стабільності страховиків необхідно зосередити увагу контролюючих органів на збільшенні капіталізації даного ринку. Також страховикам варто подбати про підвищення ефективності використання активів і страхових резервів.

Оскільки в умовах ринкових відносин конкуренція на цьому ринку зростає, клієнти страховиків бажають мати справу з надійною і стабільною страховою компанією.

Розвиток страхової компанії залежить від правильно побудованої стратегії страховика. Стратегія страховика є цілеспрямованою політикою діяльності на ринку по забезпеченню максимального рівня рентабельності операцій страховика через виявлення і формування попиту на страхові послуги з боку потенційних і діючих страхувальників і його задоволення.

Для досягнення мети дипломної роботи на прикладі страхової компанії «МетЛайф» (Україна) був використаний метод аналізу ієрархій для вибору альтернативної стратегії збільшення прибутку компанії.

Методом аналізу ієрархій було доведено, що кращою є альтернатива, згідно з якою слід проводити стратегію поліпшення маркетингу.

Метою застосування імітаційних методів при дослідженні страхових процесів є детальне вивчення процесів, що відбуваються на страховому ринку чи в окремій страховій компанії, встановлення значень основних показників і характеристик, що свідчать про ефективність роботи страховика, оптимізація діяльності страховика, що полягає в визначенні його параметрів і конкретної структури.

Після вибору оптимальної та найбільш підходящої стратегії розвитку страхової компанії, необхідно спрогнозувати результат діяльності.

Прогнозування виконує важливу функцію в аналізі діяльності страхових компаній.

Для прогнозування основних показників діяльності страхової компанії «МетЛайф» нами була побудована модель бізнес-процесу «Поточна страхова діяльність» у середовищі Ithink. При прогнозуванні ми врахували, що компанія виконала всі необхідні заходи з удосконалення маркетингової стратегії.

Нами був зроблений висновок, що подальший успішний розвиток страхування життя залежить від розширення переліку страхових послуг,

підвищення їхньої конкурентоспроможності, розширення їхньої інфраструктури, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності відповідних компаній, подальшої інтеграції України у міжнародні структури, співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням, залучення ринку страхування життя до вирішення найважливіших питань соціального страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ансофф И. Стратегическое управление/ И. Ансофф.- М.: Экономика, 1989. - 519 с.
2. Архіпов А.П. Страхування. Сучасний курс. - М.: "Фінанси та статистика" / А.П. Архипов, В.Б. Гомелля, Д.С. Туленти // 2006. – 415с.
3. Базилевич В.Д. Страхова справа: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич - К.: Знання, 2008. - 352с.
4. Базилевич В.Д. Страховий ринок України./В.Д.Базилевич – К.: Товариство «Знання», КОО. – 2010. – 374 с.
5. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія / О. О. Гаманкова. — К. : КНЕУ, 2009. — 283 с.
6. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навч. посіб. / О.О. Гаманкова О.О. – К. : КНЕУ, 2007. – 328 с.
7. Гвозденко А.А. Основи страхування: Учень. - М: Финанси і статистика, 2009. - 453с. 294-304.
8. Гриньов А.В. Якість формування фінансової стратегії підприємства / А.В. Гриньов, О.М. Ястремська // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 121-128
9. Електронний журнал про страхування: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.forinsurer.com
10. Журавльова Т.О. Ретроспективний аналіз формування світового та вітчизняного страхових ринків/ Т.О.Журавльова // Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія/ за заг. ред. К.Ф.Ковальчука, Л.М.Савчук – Дніпро: Герда, 2016. – С. 350-360.
11. Журавльова Т.О. Підходи до управління фінансовим станом страховика / Т.О.Журавльова // Економічні, фінансово-облікові та правові проблеми діяльності підприємств: монографія/ за заг. ред. Л.М.Савчук.– Дніпро: Герда, 2016. – С.255-263.

12. Журавльова Т.О. Сучасні підходи до формування страхових продуктів в Україні /Т.О.Журавльова//Управлінська, фінансова та маркетингова діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки: монографія/ за заг. ред. К.Ф.Ковальчука – Дніпропетровськ: Пороги, 2016. - С. 369-378.
13. Журавльова Т.О. Формування маркетингової стратегії страхової компанії /Т.О.Журавльова// International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings. January 29, 2016. Klaipeda:Baltija Publishing. – pages 172-175.
14. Журавльова Т.О. Роль страхування у функціонуванні фінансової системи України/ Т.О. Журавльова// Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи. Збірник матеріалів I Міжнародної науково - практичної конференції 25-26 грудня 2015 року м. Одеса. – Одеса: Бондаренко М.О., 2015.- С. 443-448.
15. Журавльова Т.О. Страховий менеджмент. Навчальний посібник / І.Г. Сокиринська, Т.О.Журавльова, І.Г. Аберніхіна// Дніпро:Пороги, 2016.- 300 с.
16. Журавльова Т.О. Інформатизація ринку страхових послуг: теоретичний аспект / Т.О.Журавльова// Економічна кібернетика: моделювання соціально-економічних систем: монографія/ за заг. ред. Л.М. Савчук, К.Ф.Ковальчука.- Дніпро:Пороги, 2017. –С. 108-118.
17. Журавльова Т.О. Сучасні підходи до визначення та перспективи впровадження інноваційних страхових продуктів / Т.О.Журавльова// Інноваційні, фінансові та технічні аспекти діяльності підприємств: монографія/ за заг. ред. Л.М. Савчук, Maria Fic.- Дніпро, 2017. – С.57-67.
18. Завада О. Л. Конкуренція у страхуванні: стан, проблеми, перспективи/ О.Л. Завада // Конкуренція.-2008.- № 4(31)
19. Завада О. Л. Розвиток страхового ринку України: що? як? коли? / О. Завада // Фінансовий ринок України.- 2008.- №10 - С. 14-16.

20. Залетов О.М. Державне регулювання ринку страхування життя в Україні: Дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О.М. Залетов / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». - К., 2007. - 213 с.
21. Карчевська О. І. Імітаційна модель оцінки ризику банкрутства страхової компанії / О. І. Карчевська // Нові обрії економічної науки : матер. міжнар. студ.-асп. наук. конф., 11-12 травня 2007 р. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – С. 98–99
22. Карчевська О. І. Концептуальна модель системи імітаційного моделювання фінансових потоків компанії зі страхування життя / О. І. Карчевська // Актуальні проблеми розвитку національної економіки України : матер. міжн. наук. студ.-асп. конф., 13–14 травня 2011 р. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – С. 221–223
23. Клепікова О.А. Прогнозування головних показників страхової компанії за методом системної динаміки / О.А. Клепікова – Одеса – Праці Одеського політехнічного університету вип. 3(37) – 2011
24. Ковальчук Т.Т. Негаразди, стратегії фінансово-економічного розвитку України / Т.Т. Ковальчук // Фінансовий ринок України.-2010.- № 4(78). С.3-7.
25. Козоріг Г.Г. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні / Г.Г. Козоріг // Регіональна економіка. - 2010. - № 2. - С. 182-191.
26. Козьменко О.В. Страховий ринок України: стратегія функціонування в контексті сталого розвитку: дис. доктора екон. наук: спец. 08.00.08 / О.В. Козьменко. -Донецьк, 2009.- 420 с.
27. Костіна Н. І. Імітаційне моделювання фондового ринку України / Н. І. Костіна, К. С. Марахов // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 11 (29). – С. 55-62.
28. Котлер Ф. 300 ключевых вопросов маркетинга: отвечает Филипп Котлер/ Ф. Котлер; [пер. с англ. О.Литвиновой].-М.: ЗАЛ «Олимп- Бизнес», 2007.- 224 с.

29. Меженская В. / Имитационное моделирование как инструмент оценки финансовой стратегии предприятия/ В.Меженская, Ю.Фролкина – Формування ринкової економіки в Україні – вип.22 – 2010
30. Мінцберг Г. Зліт і падіння стратегічного планування / Г. Мінцберг; [пер. С англ. К. Сисоєва].-К.:Видавництво Олексія капусти (підрозділ «Агенції «Стандарт».-2008.-412 с.
31. Николенко Н.П. Реинжиниринг бизнес-процессов страховой компании. Учебное пособие / Н.П. Николенко. - М.: Издательский дом «Страховое ревю» - 2001. - 123 с.
32. Никоненко С.В. Моделювання процесу управління соціальним капіталом страхових компаній / С.В. Никоненко // ВАТ СК «ПЗУ Україна страхування життя». - 2010. - С. 7-10
33. Орланюк-Малицкая Л.А. Платежеспособность страховой организации / Л.А. Орланюк-Малицкая. □ М. : Анкил, 1994. - 152 с.
34. Осадець С.С. Страхування / С.С. Осадець. [видання 3-тє, перероб. і доп.]. - К. : КНЕУ, 2006. – 599 с.
35. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: [Електронний ресурс]. -- Режим доступу : www.dfp.gov.ua
36. Офіційний сайт страхової компанії MetLife: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.alico.ua
37. Пластун В.Л. Проблеми страхового шахрайства та практика його уникнення/ В.Л Пластун //Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 254: В 6 т. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – 543 с.
38. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с.
39. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; [пер.с англ. под ред.и с предисловием В.Д. Щетинина].- М.:Междунар. Отношения, 2009.- 896 с.

40. Приймак В. І. Прогнозування фінансових потоків компанії зі страхування життя на основі методів імітаційного моделювання / В. І. Приймак, О. І. Карчевська // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 82–94

41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо черговості задоволення вимог страхувальників у разі ліквідації страховика: Закон України від 17.12.2008 № 675-VI

42. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>

43. Про затвердження рекомендацій щодо аналізу страховиків: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.03.2005р. №3755.- [Електронний ресурс].- Режим доступу:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN12426.html

44. Про затвердження Положення про особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків: Розпорядження Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 04.06.2004 р. № 913 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0776-04>

45. Радова Л.Д. Фінансова стратегія в системі управління підприємством / Л.Д. Радова, А.В. Череп // Держава та регіони. – 2005. – № 2. – С. 130-135

46. Розпорядження «Про затвердження Порядку ліквідації філій страховиків-нерезидентів» № 6504 від 07.12.2006 р.

47. Рулинская О.В. Маркетинг инноваций на рынке страховых услуг / О.В. Рулинская // Механізм регулювання економіки.– Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – № 4 – Т. 1. – С. 57-61.

48. Рулінська О.В. Маркетингові стратегічні рішення страхових компаній / О.В. Рулінська / Розділ 4 (п. 4.3)/ Маркетингові технології

економічного зростання; [під ред. д-ра екон. наук, проф. М.А. Окландера] - Одеса: Астропринт, 2012. - с. 191-204

49. Рулінська О.В. Прогноз розвитку страхування життя в Україні / О.В. Рулінська // Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. [Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин», (Умань, 20-21 травня 2010 р.). — Умань, 2010. — С.97-99.

50. Румянцев М. І. Імітаційне моделювання діяльності фінансово-кредитної установи засобами системної динаміки / М. І. Румянцев // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8(86). – С. 230-239.

51. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Керик; [пер. с англ].- М.: Радио и связь, 1991.-224 с.

52. Сергеева Л.Н. Оценка социального капитала как потенциала повышения эффективности деятельности коммерческого банка / Л.Н. Сергеева // Модели управления в рыночной экономике: сб. научн. трудов. – Донецк : ДонНУ, 2006. – Т. 2. Спец. выпуск. – С. 184–189

53. Соколовська З.М., Клепікова О.А. Комп'ютерне моделювання складних економічних систем : [монографія] / З.М. Соколовська, О.А. Клепікова – Одеса : Астропринт, 2011. - 512 с.

54. Сухов В. А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков/В.А.Сухов - М.: Издательский центр «Анкил» - 2010. – 112 с.

55. Фурман В.М. Стратегічне управління страховою компанією : кол. моногр. / В.М.Фурман, О.Ф.Філонюк, М.П.Ніколенко та ін.; наук.ред. та кер. авт. кол. В.М.Фурман. – К. : КНЕУ, 2008. – 440 с.

56. Фурман.В.М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: дис. доктора екон. наук: 08.04.01 / В.М. Фурман.- К., 2006.- 421 с.

57. Цисарь И.Ф. Моделирование экономики в Ithink_Stella. Кризисы, налоги, информация, банки. –М.: «Изд-во ДИАЛОГ_МИФИ», 2009. – 224 с.

58. Чайкін І.Б. Державна політика у сфері правового регулювання ринків страхових послуг: підхід до попереджувального (пруденційного) регулювання страхової діяльності // Вісник Національної юридичної академії України Ярослава Мудрого. – 2010. - №2, с. 149

59. Шахов В.В. Страхование: учебник для вузов / В.В. Шахов. - М. : ЮНИТИ, 2003. - 311 с.

60. Шматко К.А. Страховий ринок України в сучасних умовах / К.А. Шматко, Н.В. Нестеренко // Держава та регіони. – 2012. - №2

61. Ярошенко С.Л. Проблеми становлення та розвитку страхового ринку життя в Україні: економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності / С.Л. Ярошенко, Л.В. Куделя // Формування ринкових відносин в Україні. - № 4. -2009. - С. 86-93

62. <http://www.infostrax.com.ua/> - [Електронний ресурс]

63. LIMRA Releases Top 20 Annuity Companies in 2009: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.annuitynews.com

64. Industry rankings // Life Insurers Fact Book 2013

65. Melnikov A. V. Risk analysis in finance and insurance. Champin&Hall/CRC, 2004. – 253 p.